

TYPHOON

Isan Dialect Classification

การจับกลุ่มสำเนียง

ภาษาถิ่นอีสาน

Isan Dialect Classification

การจัดกลุ่มสำเนียงภาษาถิ่นอีสาน

adisai@scb10x.com, anongnard@kku.ac.th, supakitb@kku.ac.th

September 2024

บทนำ..... 1
 การจัดกลุ่มภาษาถิ่น..... 3
 1. สืบสร้างตระกูลภาษา: คำร่วมเชื้อสาย (Cognates)..... 3
 2. การทดสอบความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Intelligibility Test)..... 3
 3. เสียงและพัฒนาการทางเสียง..... 4
 การจัดกลุ่มภาษาถิ่นอีสาน..... 5
 ลักษณะที่เหมือนกันของสำเนียงต่างๆ ในภาษาอีสาน..... 6
 ลักษณะที่แตกต่างกันของสำเนียงต่างๆ ในภาษาอีสาน..... 6
 วิธีการจัดกลุ่มภาษาถิ่นอีสานสำหรับงานนี้..... 7
 ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ (Six-tone Isan)..... 7
 ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ (Non-six-tone Isan)..... 7

บทนำ

Overview	
ชื่อเรียก	ภาษาอีสาน ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาลาว ภาษาลาวอีสาน ¹
รหัส ISO 639-3	tts
Glottocode	nort2741 <ul style="list-style-type: none">Central Isan (Glottocode: cent2011)Northern Isan (Glottocode: nort2742)Southern Isan (Glottocode: sout2745)
ตระกูล	Kra-Dai

¹หากจะมองในมุมมองทางภาษาศาสตร์ ซึ่งสามารถมีได้หลายเกณฑ์วิธี บางเกณฑ์สามารถบอกได้ว่าภาษาอีสานมีความคล้ายคลึงกับภาษาไทย (Chamberlain, 1975) แต่บางเกณฑ์ก็แสดงได้ว่าคล้ายคลึงกับภาษาลาวมากกว่า (Enfield, 2002) นักภาษาศาสตร์ด้านวิทยาภาษาถิ่นบางท่าน จึงได้จัดให้ภาษาอีสานเป็นภาษาลาวกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น ภาษาอีสานมักจะหมายถึง ภาษาลาวที่พูดอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ภาษาลาวอีสาน” อย่างไรก็ตาม หากไม่ใช้เกณฑ์ทางภาษาศาสตร์ ภาษาอีสานจะถือเป็นภาษาถิ่นหนึ่งของไทย ซึ่งเป็นเหตุผลทางด้านการเมืองการปกครอง

	-Tai -Southwestern Tai languages -Lao–Phutai -Lao -Isan (Northeastern Thai)
ผู้พูด	28% ของประชากรไทย 73% ของประชากรในภาคอีสาน, 2019
จำนวนผู้ใช้	22 ล้านคน (ในฐานะภาษาแม่และภาษาที่สอง), 2013

ในอดีตคนอีสานใช้อักษรไทน้อยซึ่งเป็นอักษรลาวโบราณที่ใช้ในประเทศลาว อักษรดังกล่าวนี้ไม่มีวรรณยุกต์กำกับ รูปแบบการเขียนนี้ใช้โดยมากในวัด นอกจากการใช้อักษรไทน้อยในอดีตแล้ว ปัจจุบัน คนอีสานใช้ภาษาไทยในการสะกดแทนเสียงในภาษาอีสานโดยพบมากในนวนิยายอีสาน และสื่อสมัยใหม่ เช่น การโพสต์ข้อความสาธารณะ อักษรไทน้อยมีคนใช้น้อยลงเรื่อยๆ แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในการสื่อสารทางการเขียน คนอีสานในปัจจุบันไม่ว่าจะพูดอีสานด้วยสำเนียงใดก็จะใช้อักษรไทยในการเขียนภาษาอีสาน

คนอีสานใช้ภาษาไทยและภาษาอีสานในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน คนอีสานใช้ภาษาอีสานพูดในครัวเรือนและใช้สนทนากับคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ มีการใช้ภาษาอีสานในโรงเรียนในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการเท่านั้นและส่วนใหญ่จะเป็นการสนทนานอกห้องเรียน ในการติดต่อสื่อสารทางราชการ คนอีสานมีการใช้ภาษาอีสานในการติดต่อราชการที่ตั้งอยู่ในจังหวัดและชุมชนของตนบ้างโดยจะใช้ภาษาไทยเมื่อมีคนภาคกลางอยู่ในวงสนทนาด้วย ([McCargo and Hongladarom, 2004](#)) โรงเรียนภาคอีสานใช้ภาษาไทยกลางในการเรียนการสอนและการสอบประเมินผล จึงเห็นได้ว่าคนอีสานใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาอีสานในชีวิตประจำวัน

คนอีสานให้ความสำคัญกับภาษาไทยและภาษาอีสานในบริบทที่แตกต่างกัน คนอีสานมองว่าภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่สำคัญที่ช่วยให้บุตรหลานชาวอีสานได้งานที่ดี แต่ก็มองว่าภาษาอีสานเป็นภาษาที่สำคัญเพราะจะช่วยให้คนอีสานสามารถเชื่อมโยงกับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี (Nusartlert, 2023) จะเห็นได้ว่าคนอีสานให้ความสำคัญกับทั้งสองภาษา

คนที่อยู่ในภาคอีสาน เรียกตนเองว่า คนอีสาน (Draper, 2013) ซึ่งแปลว่า ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และเรียกตนเองว่า คนไทย-อีสาน ([McCargo and Hongladarom, 2004](#)) หมายถึง คนที่อาศัยอยู่ภาคอีสาน คำเรียกนี้ รวมไปถึงคนที่ไม่ได้พูดภาษาแรกเป็นภาษาอีสาน

ภาษาอีสาน มีหลายสำเนียง เช่น ภาษาอีสานสำเนียงขอนแก่น ภาษาอีสานสำเนียงศรีสะเกษ ภาษาอีสานสำเนียงอุบล สำเนียงชัยภูมิ สำเนียงเลย เป็นต้น

ในหัวข้อถัดไปนี้จะอธิบายวิธีการจำแนกภาษาถิ่นต่างๆ ด้วยวิธีการสากล การจำแนกภาษาอีสานและนิยามถึงภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์สำหรับงานนี้

การจัดกลุ่มภาษาถิ่น

ในการทำจำแนกภาษาถิ่นจะต้องใช้หลายวิธีในการพิจารณาร่วมกัน เช่น การกระจายตัวทางภูมิศาสตร์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีวิธีการทางภาษาศาสตร์ในการจำแนกภาษาถิ่นโดยแสดงหลักฐานทางภาษาได้ดังนี้

1. สืบสร้างตระกูลภาษา: คำร่วมเชื้อสาย (Cognates)

การสืบสร้างตระกูลภาษาคือการดู genetic relationship โดยใช้เกณฑ์ความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย โดยมุ่งเน้นหาความคล้ายคลึงอย่างมีระบบของภาษา และลักษณะเฉพาะตัวของภาษาเพื่อตัดสินว่า ภาษานั้นๆ มีการร่วมเชื้อสายหรือไม่ในระดับใด เป็นวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่ทำให้เราระบุความสัมพันธ์ของคำ ในภาษาต่างๆ ที่เราสงสัยว่าภาษาเหล่านั้นอาจจะมีต้นกำเนิดหรือมีเชื้อสายเดียวกัน การสืบตระกูลภาษา มีวิธีโดยการหาคำร่วมเชื้อสาย (cognate) ที่มุ่งเน้นการหาลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกัน (ลักษณะปฏิบัติภาค หรือ correspondence) ที่เป็นระบบโดยเน้นด้านเสียง

เมื่อหาชุดคำที่จะนำมาทดสอบได้แล้ว นักภาษาศาสตร์จะตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงทางเสียง โดยการหาเสียง การเปลี่ยนแปลงภายในคำ พยางค์และเปรียบเทียบความหมายว่าคำดังกล่าวมีการรักษาความหมายดั้งเดิมของคำหรือไม่ อย่างไร

ด้วยวิธีวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ เราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางเสียง เข้าใจพัฒนาการเสียงและการสร้างคำ อีกทั้งยังสามารถสืบไปถึงภาษาดั้งเดิม รวมถึงเห็นลักษณะของภาษาที่มีระบบแตกต่างกับภาษาอื่นๆ

วิธีดังกล่าวเป็นวิธีสากลที่มีผู้ทำการทดสอบแล้ว เช่น ภาษาดัตช์ ภาษานอร์เวย์ มีคำร่วมเชื้อสายมากมาย แสดงให้เห็นว่าต้องมีความเกี่ยวข้องกันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง สองภาษานี้อยู่ในตระกูลเดียวกัน คือ Germanic language

โดยทั่วไปคำที่ใช้ทดสอบ (cognate) จะเป็นคำพื้นฐาน เช่น อวัยวะในร่างกาย (hand, eyes), ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (moon, sun, sky), คำสรรพนาม (I, you, we), ตัวเลข (1,2,3), สัตว์ (dog, cat), คำเรียกเครือญาติ (mother, brother, sister) ตัวอย่างรายการคำในภาษาอังกฤษ และตัวอย่างรายการ 100 คำในภาษาฟิลิปปินส์

2. การทดสอบความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Intelligibility Test)

Mutual intelligibility test เป็นวิธีที่ใช้ทดสอบความเข้าใจร่วมกันของภาษา วิธีนี้จะไม่ใช่วิธีการจำแนกภาษาถิ่นโดยตรง แต่จะเป็นวิธีที่ทดสอบว่าผู้พูด language/diglossia หนึ่ง มีความเข้าใจอีก language/diglossia หนึ่งมากน้อยเพียงใด โดยมีแนวคิดที่ว่า หากผู้พูดภาษาไม่เข้าใจภาษาปลายทางเลยให้ถือว่าเป็นคนละภาษา

ในเรื่องของความเข้าใจภาษาร่วมกัน (mutual intelligibility) นี้ มีผู้ให้เกณฑ์การตัดสินคือ เมื่อผู้พูดภาษาหนึ่งเข้าใจภาษาปลายทางมากกว่า 70% ขึ้นไป ถือว่าสอง diglossia นั้นเป็นภาษาเดียวกัน แต่หากผู้

พูดภาษาที่มีความเข้าใจภาษาเป้าหมายน้อยกว่า 70% ให้ถือว่าเป็นคนละภาษากัน (Bouwer 2007 and Kosheleva & Kreivnovich 2014)

ตัวอย่างภาษาที่เป็นภาษาเดียวกัน เกาหลีสำเนียงโซลและเกาหลีสำเนียงปูซานเมื่อทดสอบค่าความเข้าใจร่วมกันพบว่า สำเนียงผู้พูดสำเนียงโซลมีความเข้าใจสำเนียงปูซานในระดับที่มากกว่า 70% ในกรณีเช่นนี้ สามารถเรียกได้ว่า ทั้งสองสำเนียงเป็นภาษาเดียวกัน

ตัวอย่างภาษาที่เป็นคนละภาษากัน ได้แก่ ภาษาดัตช์กับภาษานอร์เวย์ (Yang et.al, 2019) โดยทั่วไปแล้ว คนบางกลุ่มอาจจะมองว่า ทั้งสองภาษานี้ใกล้เคียงกันมากด้วยเหตุผลที่มีคำร่วมเชื้อสายกัน อีกทั้งสองภาษานี้ต่างก็มาจากตระกูล Germanic Language เหมือนกัน แต่ความจริงแล้วเมื่อนำมาทดสอบด้วย [Mutual intelligibility](#) พบว่า ผู้พูดสองภาษานี้มีความเข้าใจร่วมกันในอัตราที่ต่ำมาก ทั้งสองภาษานี้จึงเป็นเพียง member of the same family' (หรือ sister languages)

อย่างไรก็ตาม วิธีดังกล่าวเป็นการทดสอบในแง่ของความเข้าใจร่วมกัน ในทางภาษาศาสตร์จะต้องดูหลายองค์ประกอบในการตัดสินว่าเป็นคนละภาษาหรือไม่หรือเป็น dialect ของอีกภาษาหนึ่ง เช่น การดูตระกูลภาษา เขตการปกครอง และภูมิศาสตร์ เป็นต้น

3. เสียงและพัฒนากลุ่มเสียง

การจัดกลุ่มภาษานอกจากจะดูที่ความสัมพันธ์ของคำศัพท์หรือคำร่วมเชื้อสาย และการกระจายตัวทางภูมิศาสตร์แล้ว เช่น การแบ่งกลุ่มภาษาไทย (Tai) โดยใช้เกณฑ์ศัพท์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทกลุ่มเหนือ ภาษาไทกลุ่มกลาง และภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Li, 1960) เสียงและพัฒนากลุ่มเสียงยังสามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจัดกลุ่มภาษาได้

ภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern Thai) จัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย โดยใช้เกณฑ์พัฒนากลุ่มเสียง หรือการเปลี่ยนแปลงเสียงของเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงกัก ก้อง (Chamberlain, 1975) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- **กลุ่มที่ 1** เรียกว่า **ภาษากลุ่ม P** ในกลุ่มนี้พยัญชนะกักก้องดั้งเดิม *b- <พ> *d- <ท> *g- <ค> (ภาษาไทยปัจจุบันใช้ตัวอักษร <พ ท ค>) กลายเป็นเสียงไม่ก้อง ไม่มีลม /p-, t-, k-/ เช่น คำว่า “พ่อ” และ “พี่” (แต่เดิม <พ> เป็นเสียง /*b-/) ในภาษากลุ่มนี้ จะออกเสียงเป็น ป้อ และ ปี้
 - ภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ เช่น ไทดำ ไทแดง ไทขาว ไทลื้อ ไทใหญ่ และภาษาไทยถิ่นเหนือ
- **กลุ่มที่ 2** เรียกว่า **ภาษากลุ่ม PH** ในกลุ่มนี้พยัญชนะกักก้องดั้งเดิม *b- <พ> *d- <ท> g- <ค> (ภาษาไทยปัจจุบันใช้ตัวอักษร <พ ท ค>) กลายเป็นเสียงไม่ก้อง มีลม /ph-, th-, kh-/ เช่น คำว่า “พ่อ” และ “พี่” (แต่เดิม <พ> เป็นเสียง /*b-/) ในภาษากลุ่มนี้ จะออกเสียงเป็น พ่อ และ พี่
 - ภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ เช่น ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ ผู้ไท พวน ลาว และภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ในทางภาษาศาสตร์จะใช้เกณฑ์คำศัพท์ ความเข้าใจร่วมกัน และเสียงในการทำ dialect classification

- ในกรณีของคำศัพท์ ก็จะดูคำศัพท์ร่วมเชื้อสายและคำศัพท์เฉพาะถิ่น
- ในกรณีของความเข้าใจร่วมกัน ก็จะดูการเข้าใจและสื่อความหมายความหมายได้ตรงกัน
- ในกรณีของเสียงก็จะดูพัฒนาการที่มีร่วมกันของการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ทั้งเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์

เราสามารถใช้วิธีสากลในการแยก subdialect โดย Mutual Intelligibility Test ได้ แต่เรากำหนดลักษณะของภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์หรือระบบใดอย่างชัดเจนว่าแบบใดเป็นสำเนียงแบบกลุ่มที่ 1 ได้ยาก เนื่องจากมีจุดร่วมที่เหมือนกันค่อนข้างมาก จึงจะใช้เกณฑ์จากวรรณยุกต์เป็นหลัก

การจัดกลุ่มภาษาถิ่นอีสาน

ตามที่กล่าวไว้ในหัวข้อการจัดประเภทภาษาถิ่น เราสามารถจัดว่าภาษาใดๆ เป็นภาษาถิ่นหรือไม่สามารถดูได้จาก คำร่วมเชื้อสายของภาษาที่สงสัยว่าเป็น dialect และภาษาเป้าหมาย อย่างไรก็ตามในกรณีของภาษาอีสานน่าจะใช้เกณฑ์คำศัพท์ได้ยาก ด้วยเหตุผลดังนี้

หนึ่ง ภาษาอีสาน หรือภาษาไทยถิ่นอีสานในภาคอีสานในประเทศไทยส่วนใหญ่ จะใช้คำศัพท์ที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน การหาค่าพื้นฐานที่นำมาจำแนกอาจจะไม่เพียงพอในการวิเคราะห์

สอง ภาษาอีสาน หรือภาษาไทยถิ่นอีสานในภาคอีสานในประเทศไทยมีจำนวนหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระ ของ subdialects ต่างๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน คล้ายคลึงกัน

สาม หน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง สามารถเกิดในตำแหน่งพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้าย ดังนี้

- สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง (สั้น 9 หน่วยเสียง ยาว 9 หน่วยเสียง)
- สระประสม 3 หน่วยเสียง (หรือ 2 หน่วยเสียง ia และ ua) ทั้งนี้ สระประสมในภาษาอีสานมีอยู่ 2 แนวคิดที่แตกต่างกัน (Nusartlert, 2023) คือแนวคิดจากธวัช ปุณโณทก (1999) ที่มองว่าภาษาอีสานมีสระประสม 2 หน่วยเสียง ได้แก่ /ia/ และ /ua/ ส่วน แนวคิดจากธนาพันธ์ ตรงดี (2015:36) มองว่า ภาษาอีสานมีสระประสม 3 หน่วยเสียง ได้แก่ /ua/, /ia/ and /wa/

อย่างไรก็ตาม การจำแนก subdialects ของภาษาอีสานมักใช้เกณฑ์วรรณยุกต์ในการจำแนก เนื่องจากคำร่วมเชื้อสายของภาษาย่อยในภาษาอีสานมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมากทำให้การใช้เกณฑ์ด้านคำเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอกับการแยกประเภทของ subdialect และระบบเสียงพยัญชนะ และสระ ของภาษาถิ่นย่อย subdialects ก็ยังมีความคล้ายคลึงกันมาก ดังนั้น ในการจำแนก subdialects ของภาษาอีสาน นักภาษาศาสตร์ จึงใช้เกณฑ์วรรณยุกต์ และใช้เครื่องมือที่เป็นที่รู้จักกันว่ากล่องวรรณยุกต์ เป็นเครื่องมือหลักในการจำแนกภาษาถิ่นย่อย (dialect classification)

ลักษณะที่เหมือนกันของสำเนียงต่างๆ ในภาษาอีสาน

ลักษณะเด่นหรือลักษณะเฉพาะของระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาอีสานที่มีร่วมกัน (พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล, 2546) มี 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 คำพยางค์เป็น รูปไม่เอก ออกเสียงเดียวกัน ไม่ว่าพยางค์นั้นจะเป็น อักษรสูง กลาง ต่ำ เช่น คำว่า ไช้ ผ่า เข่า ป่า ไก่ แก่ บ่า บ่าว ต่า พี่ พ่อ ไร่ จะออกเสียงเป็นเสียงกลางระดับ [33] หรือกลางค่อนข้างสูงระดับ [44] เหมือนกันทุกคำ

ข้อ 2 คำพยางค์เป็น รูปไม่โท อักษรสูง เช่น ข้าว เลื้อ ผ่า ออกเสียงเหมือนกับคำพยางค์ตาย อักษรสูง อักษรกลาง สระเสียงยาว เช่น ขาด เหงือก หาบ ปอด ปีก ดอก แดง อาบ ดอก โดยจะออกเสียงเป็นเสียงต่ำระดับ [22] หรือต่ำตก [21] เหมือนกัน

ข้อ 3 คำพยางค์เป็น รูปไม่โท อักษรกลาง เช่น ป้า กล้า ต้ม น้ำ น่อง ไม้ ออกเสียงเหมือนกับคำพยางค์ตาย อักษรต่ำ สระเสียงยาว เช่น มีด ลูก เลือด โดยจะออกเสียงเป็นเสียงกลางตก [31] หรือสูงตก [42]

ข้อ 4 คำพยางค์เป็น รูปไม่เอก และคำพยางค์ตายสระเสียงยาว ต้องเป็นคนละวรรณยุกต์กัน นั่นคือ ออกเสียงไม่เหมือนกัน

ลักษณะเด่นของวรรณยุกต์ภาษาอีสาน 4 ข้อข้างต้น เป็นลักษณะเฉพาะของภาษาอีสาน ภาษาอีสานทุกๆ สำเนียง หรือ subdialects จะมีลักษณะแบบนี้เหมือนกัน จึงทำให้ไม่สามารถใช้ 4 ข้อข้างต้นเป็นเกณฑ์ในการแยกถิ่นย่อย (subdialects) ของภาษาอีสานได้

ลักษณะที่แตกต่างกันของสำเนียงต่างๆ ในภาษาอีสาน

การแยกถิ่นย่อย (subdialects) ของภาษาอีสานต้องใช้เสียงวรรณยุกต์ในคำพยางค์เป็นที่ไม่มียุวรรณยุกต์ (กลองวรรณยุกต์ เรียกว่า วรรณยุกต์ช่อง A) เช่น คำว่า หู ขา หัว ปี่ ตา กิน บิน แดง ดาว มีอควาย นา คำเหล่านี้ ภาษาอีสานบางถิ่นจะออกเสียงเป็น 3 วรรณยุกต์ บางถิ่นจะออกเสียงเป็น 2 วรรณยุกต์ ทำให้ภาษาอีสานมี 2 ถิ่นย่อย (subdialects) คือภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ กับภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์

- โดยใช้เกณฑ์การออกเสียงที่ต่างกันของคำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ (วรรณยุกต์ช่อง A) ภาษาอีสานแบ่งออกได้เป็น 2 ถิ่นใหญ่ๆ ได้แก่ **กลุ่มที่ 1 ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์** และ **กลุ่มที่ 2 ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์** (พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล, 2546)
 - **กลุ่มที่ 1: ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์** ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ คำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ออกเสียงได้ 3 วรรณยุกต์ ได้แก่ (A1-23-4) แยกตามอักษรสูง กลาง ต่ำ
 - ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ ได้แก่ ภาษาอีสานที่ใช้พูดในแถบจังหวัด หนองบัวลำภู อุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร มหาสารคาม อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร ศรีสะเกษ บางอำเภอของเลย บางอำเภอของชัยภูมิ บางอำเภอของสกลนคร บางอำเภอของบุรีรัมย์

- **กลุ่มที่ 2: ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์** ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ คำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ ออกเสียงได้ 2 วรรณยุกต์ โดยมี 2 กลุ่มย่อย ดังนี้
 - 2.1 กลุ่ม (A1-234) ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ คำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ อักษรสูง เช่น หู ขา หัว ออกเสียงเป็นคนละวรรณยุกต์กับคำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ อักษรกลาง และอักษรต่ำ เช่น ปี่ ตา กิน บิน แดง ดาว มือ ควาย นา
 - ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ ได้แก่ ภาษาอีสานที่ใช้พูดในแถบจังหวัดเลย (ไทเลย) อุดรดิตถ์ ศรีสะเกษ และในประเทศลาว (หลวงพระบาง ไชยะบุรี อุดมไซ บ่อแก้ว)
 - 2.2 กลุ่ม (A123-4) ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ คำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ อักษรสูง และอักษรกลาง เช่น หู ขา หัว ปี่ ตา กิน บิน แดง ดาว ออกเสียงเป็นคนละวรรณยุกต์กับคำพยางค์เป็น ไม่มีรูปวรรณยุกต์ อักษรต่ำ เช่น มือ ควาย นา
 - ภาษาอีสานในกลุ่มนี้ ได้แก่ ภาษาอีสานที่ใช้พูดในแถบจังหวัด อุบลราชธานี (เขมราฐ) สกลนคร ลาวเวียง ลาวสำเนียงเวียงจันทน์

ดังนั้น ภาษาอีสานที่เป็นสำเนียงพูดของคนส่วนใหญ่ในภาคอีสาน คือ ภาษาอีสานในกลุ่มที่ 1 หรือภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ คือ เป็นภาษาอีสานที่ใช้ในพื้นที่บริเวณกว้าง และเป็นภาษาอีสานที่คนส่วนใหญ่ในภาคอีสานฟังเข้าใจ สามารถใช้เป็นภาษากลางในการสื่อสารในภาคอีสาน

วิธีการจัดกลุ่มภาษาถิ่นอีสานสำหรับงานนี้

ในงานนี้ จะแบ่งกลุ่มภาษาถิ่นอีสานออกเป็นสองกลุ่มใหญ่เพื่อให้ง่ายต่อการสร้างโมเดลและการจำแนกข้อมูล ได้แก่ ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ และ ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์

ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ (Six-tone Isan)

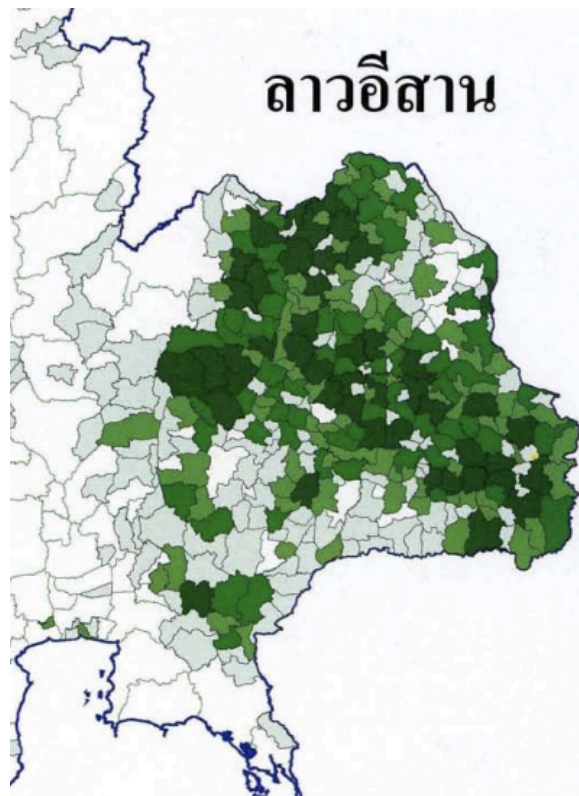
งานนี้จะมุ่งเน้นไปที่ภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ ซึ่งเป็นสำเนียงที่คนส่วนใหญ่ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีลักษณะดังนี้

- มีความเป็นสากล (Lingua Franca) กล่าวคือเป็นภาษาที่
 - ผู้คนในภาคอีสานยอมรับว่าเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย
 - ผู้คนในภาคอีสานมีความเข้าใจร่วมกันจำนวนมาก
 - ใช้อย่างแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในหลายแวดวง
- มีระบบเสียง 6 วรรณยุกต์
- ใช้ในคนส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมืองของจังหวัดขอนแก่น หนองบัวลำภู อุดรธานี กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร มหาสารคาม อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร ชัยภูมิ

ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ (Non-six-tone Isan)

ภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ หมายถึง ภาษาถิ่นย่อยที่ไม่ใช่แบบภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ ตามแผนที่ภาษาที่แสดงการกระจายตัวของภาษาย่อยต่างๆ ในสวไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ

(2547) แสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในบริเวณจังหวัดที่เป็นพื้นที่บริเวณขอบของภาคอีสาน อีกทั้งยังเป็นภาษาถิ่นย่อยที่พูดกันเฉพาะบริเวณจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง

ภาษาถิ่นย่อยดังกล่าวประกอบไปด้วย ภาษาโคราชพูดในจังหวัดนครราชสีมา ภาษาผู้ไทพูดในจังหวัดนครพนมและมุกดาหาร ภาษาญ้อพูดในจังหวัดสกลนคร ภาษาไทดำและภาษาไทเลย พูดในจังหวัดเลย ภาษาอีสานที่พูดในจังหวัดศรีสะเกษ และรวมถึงภาษาอีสานที่พูดโดยผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ภาษาถิ่นย่อยเหล่านี้กำหนดเป็นภาษาอีสานที่ไม่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ เนื่องจากมีลักษณะทางภาษาโดยเฉพาะระบบวรรณยุกต์ที่ต่างออกไป เช่น ภาษาโคราชและภาษาญ้อมี 4 วรรณยุกต์ ภาษาไทเลยและภาษาศรีสะเกษมี 5 วรรณยุกต์

ตัวอย่างวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันระหว่างภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์และภาษาถิ่นย่อย เช่น ในภาษาโคราช khaw22 ‘เข้า’ และ khaw22 ‘ข้าว’ จะเป็นคำพ้องเสียง เนื่องจากมีเสียงวรรณยุกต์ที่เป็นเสียงเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากภาษาอีสานที่ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ที่ใช้วรรณยุกต์แตกต่างกัน โดยจะออกเสียงเป็น khaw44 ‘เข้า’ และ khaw22 ‘ข้าว’

รายละเอียดเพิ่มเติมดูได้ในลิงก์ด้านล่าง:

- [โคราช](#)
- [ศรีสะเกษ](#)
- [ผู้ไท](#)
- [ญ้อ](#) (สกลนคร, บึงกาฬ) (กาญจนา คุวัฒนะศิริ, 2524)

- ไทด้า

ตารางเปรียบเทียบวรรณยุกต์ในภาษาไทยและภาษาอีสาน

	A	B	C	DL	DS
1	1 หู	13 ไผ่	25 ข้าว	37 ขาด	49 หมัด
	2 ขา	14 ผา	26 เสือ	38 เหงือก	50 สุก
	3 หัว	15 เข่า	27 ห้า	39 หาบ	51 ผัก
2	4 ปี	16 ป่า	28 ป้า	40 ปอด	52 กบ
	5 ตา	17 ไก่	29 กล้า	41 ปีก	53 ตับ
	6 กิน	18 แก่	30 คัม	42 ตอก	54 เจ็บ
3	7 บิน	19 ป่า	31 บ้า	43 แดด	55 เบ็ด
	8 แดง	20 ป่าว	32 บ้าน	44 อาบ	56 ตีบ
	9 ทาว	21 คำ	33 อ้า	45 ตอก	57 ออก
4	10 มือ	22 พ่อ	34 น้ำ	46 มีด	58 นก
	11 งู	23 แม่	35 น้อง	47 ลูก	59 มด
	12 นา	24 ไร่	36 ม้า	48 เลือด	60 ลัก

	A	B	C	DL	DS
1	1 [24]	4 [44]	5 [22]	5 [22]	1 [24]
2	2 [21]		6 [31]		
3	3 [352]		6 [31]		
4					

ระบบวรรณยุกต์ภาษาอีสาน

	A	B	C	DL	DS
1	1 [24]	3 [21]	4 [41]	3 [21]	
2	2 [33]				
3					
4		4 [41]	5 [44]	4 [41]	5 [44]

ระบบวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐาน

	ตัวเขียน	เสียงวรรณยุกต์อีสาน	เทียบเคียงเสียงวรรณยุกต์ไทยกลาง
T1	ขา หัว ขัด	ออกเป็นเสียงต่ำ-ขึ้นในภาษาอีสาน	เหมือนเสียงจัตวาในคำว่า ‘ขา’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [24] • ต่ำ-ขึ้น • Low-Rising 	<ul style="list-style-type: none"> • [24] • ต่ำ-ขึ้น • Low-Rising
T2	ปา บาน กิน	ออกเป็นเสียงต่ำ-ตกในภาษาอีสาน	เหมือนเสียงเอกในคำว่า ‘ปา’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [21] • ต่ำ-ตก • Low-Falling 	<ul style="list-style-type: none"> • [21] • ต่ำ-ตก • Low-Falling
T3	คา มี มา	ออกเป็นเสียงกลาง-ขึ้น-ตกในภาษาอีสาน	คล้ายเสียงโทในคำว่า ‘คา’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [352] • กลาง-ขึ้น-ตก • Mid-Rising-Falling 	<ul style="list-style-type: none"> • [41] • สูง-ตก • High-Falling
T4	ข้า ค่า คัด	ออกเป็นเสียงสูง-ระดับในภาษาอีสาน	คล้ายเสียงสามัญในคำว่า ‘ค่า’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [44] • สูง-ระดับ • High-Level 	<ul style="list-style-type: none"> • [33] • กลาง-ระดับ • Mid-Level
T5	ข้า ห้า ขาด	ออกเป็นเสียงต่ำ-ระดับในภาษาอีสาน	คล้ายเสียงเอกในคำว่า ‘ข้า’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [22] • ต่ำ-ระดับ • Low-Level 	<ul style="list-style-type: none"> • [21] • ต่ำ-ตก • Low-Falling
T6	ป่า บ้า คาด	ออกเป็นเสียงกลาง-ตกในภาษาอีสาน	คล้ายเสียงโทในคำว่า ‘ป่า’ ในภาษาไทยกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> • [31] • กลาง-ตก • Mid-Falling 	<ul style="list-style-type: none"> • [41] • สูง-ตก • High-Falling